

Affektiteoriaa yhteiskuntatieteilijöille

Margaret Wetherell: Affect and Emotion. A New Social Science Understanding.
Lontoo: SAGE, 2012, 192 s.
ISBN 978-0857028570

Margaret Wetherellin uusin teos on hieno lisä affektiteoreettiseen keskusteluun. Tervetulleen sen aiheenrajauksesta tekee myös alaotsikossakin mainittu keskittyminen sosiaalitteelliseen näkökulmaan. Kirja tarjoaa näkökulmia erityisesti yhteiskuntatieteelliseen affektitutkimukseen ja sen painoarvo on erityisen suuri sosiaalitieteen kannalta. Affektitutkimuksen piiriin lukeutuu erilaisia, keskenään hyvinkin ristiriitaisia lähestymistapoja, ja itse affektin käsitteestä ollaan montaa

mieltä. Esimerkiksi osassa affektitutkimusta tehdään selkeä irtiotto poststrukturalismista, osan puolestaan voi luokitella poststrukturalistiseksi. Näin olen affektikin nähdään milloin autonomiseksi ja sosiaalisesta merkityksen muodostamisesta irralliseksi, milloin sosiaalisesti rakentuneeksi ja kulttuurisesti opituksi. Wetherell argumentoi johdonmukaisesti affektin sosiaalisen muodostumisen puolesta, joskaan tutkimuksen paikantuminen affektitutkimuksen kentällä ei ole aina yhdenmukaista. Joka tapauksessa teosta voi pitää kannanottona sen puolesta, että affektien tutkimus on mielekästä sisällyttää sosiaalitieteellisiin kysymyksenasetteluihin.

Kirjan taustalla on parin viimeisen vuosikymmenen aikana niin yhteiskunta- kuin humanistisissakin tieteissä tapahtunut kasvava kiinnostus affekteihin, jonka kirvoittamia uusia tutkimussuuntauksia yhdistävät ennen kaikkea pyrkimykset vastata kielellisen käänteiden rajoituksiin. Näille tutkimuksille on tavanomaista materiaalisuuden, ruumiillisuuden, tuntemusten ja aistimusten korostaminen. Osassa affektitutkimusta otetaan etäisyyttä ennen kaikkea diskurssien tutkimukseen. Wetherell kuitenkin kritisoi väitteiden perustamista diskurssitutkimuksen karrikoinnille, ja kyseenalaistaa jyr-

kän kahtiajaon ruumiillisuuteen ja puheeseen tai tekstiin. Diskurssin Wetherell määrittelee laajasti sosiaalisen merkityksen muodostamisen tavoiksi, jolloin diskurssi voi kattaa monenlaisiin aistimuksiin, kuten näkö-, kuulo- ja tuntoaistiin, perustuvia modaliteetteja. Teoksessa korostetaan diskurssitutkimuksen käyttökelpoisuutta ja haetaan siitä tukea affektiteorian kehittelylle. Sen yhtenä ansiona voikin pitää sitä määrätietoisuutta, jolla kirjoittaja pyrkii sitomaan affektien tutkimuksen jo olemassaoleviin tutkimuksen tekemisen tapoihin. Tämä on hedelmällinen lähtökohta, ja näkyy käsitteellisesti esimerkiksi siinä, että Wetherell kirjoittaa ”affektiivisdiskursiivisesta” merkityksen muodostumisesta.

Itse affektin Wetherell määrittelee ruumiillistetuksi merkityksenmuodostamiseksi. Omaksi erityiseksi tulokulmakseen hän valikoi affektiiviset käytännöt, määrittellen affektiivisen käytännön jopa keskeiseksi käsitteekseen. Affektiivinen käytäntö viittaa niihin kaavamaisiin tapoihin, joilla erilaiset ruumiin osat tai toiminnot nivoutuvat yhteen erilaisten tunteiden tai ajatusten kanssa. Nämä kaavat voivat sisältää niin somaattisia, neuraalisia, fenomenologisia, diskursiivisia, relationaalisia, kulttuurisia, historiallisia kuin taloudellisiakin toiminnan -

esimerkiksi risteämisen, häirinnän tai keskeyttämisen - tapoja. Wetherell ehdottaakin, että käyttökelpoisin tapa tehdä affektitutkimusta on tarkastella affekteja suhteessa tilanteisiin sosiaalisiin käytäntöihin. Tällä hän tarkoittaa sitä, etteivät affektit ilmene missään sosiaalisessa tyhjiössä, vaan osana sosiaalista vuorovaikutusta.

Affektiivisen käänteän mukanaan tuomista metodologisista haasteista keskustellaan kirjassa jonkin verran. Esimerkiksi laadullisen tutkimuksen keskittyminen tutkittavien tapahtumien jälkeisiin narratiiveihin mainitaan. Tällainen tarpeettoman kapea näkökulma ei Wetherellin mukaan tarjoa mahdollisuuksia tarkastella tilanteisia affekteja kokonaisvaltaisesti. Olisin kuitenkin kaivannut teokseen enemmän konkreettista keskustelua metodologiasta. Siihen nähden, että sen yhtenä julkilausuttuna tavoitteena on kehittää uudenlaisia empiirisen tutkimuksen tapoja, opus tarjoaa harmillisen vähän käytännön ohjeita affektitutkimukselle keskeiseen kysymykseen siitä, miten kielen ”ohi” voi ihmistieteellisen tutkimuksen keinoin päästä. Havainnollistavat esimerkitkin koostuvat toistuvasti tekstimateriaalista.

Teos jakautuu seitsemään lukuun, joissa aihetta lähestytään esimerkiksi psykologisesta,

neurotieteellisestä, sosiologi-
sesta, sosiaalipsykologisesta ja
kulttuurintutkimuksellisesta
näkökulmasta. Aiempaa tutki-
musta ruoditaan kriittisesti ja
johdonmukaisesti, eikä yhdessä
kirja-arviossa ole mahdollista
sivuta kuin pientä osaa teoksen
kaikista teoreettisista ja käsit-
teellisistä langanpäistä. Vaikka
kirja käy toistuvasti perusteel-
listakin keskustelua aikaisem-
man tutkimuksen kanssa, ei
sille urauurtavalle affektitut-
kimukselle, jota esimerkiksi
sosiologian ja sukupuolen-
tutkimuksen piirissä on tehty,
anneta julkilausutusti arvoa.
Esimerkiksi feminististä tutki-
musta ei juuri mainita, vaikka
toki joihinkin alan tutkijoihin
kirjassa viitataan. Päinvastoin,
Wetherell esittää nimenomaan
sosiaalipsykologian tarjoavan
mainion lähtökohdan affekti-
tutkimuksen tekemiseen. Tämä
kotiin päin vetäminen on myös
ristiriidassa sen kanssa, kuinka
moni- ja poikkitieteellistä kes-
kustelua teoksessa itsessään
käydään, ja kuinka siinä am-
mennetaan eri tieteenaloihin
lukeutuvista tutkimuksista.

Vaikka affekti määritelläänkin
kirjassa ruumiilliseksi merki-
tyksenmuodostamiseksi, saa-
vat aivot Wetherellin käsitte-
lyssä niin runsaasti huomiota
osakseen, että voidaan puhua
jo aivojen ensisijaistamisesta
suhteessa muuhun ruumiiseen.
Tekstissä toistuvat niin sanayh-

distelmä ruumis/aivot/mieli
kuin käsitepari ruumis/aivot,
mutta sitä, miksi aivojen mer-
kittävyttä näin alleviivataan,
ei juuri selitellä. Aivojen tär-
keyttä ei ole syytä kyseenalais-
taa, mutta mainitunkaltainen
käsitteellistämisen tapa tuskin
tekee oikeutta ruumiillisen
merkityksenmuodostamisen
monitahoisuudelle. Huomion
ohjaaminen ennen kaikkea ai-
voihin sivuuttaa karkeasti ne
moninaiset tavat, joilla affektit
kokemuksellisesti eletään. Siten
sen voi katsoa yksinkertaistavan
myös ymmärrystä affektista ja
rajoittamalla tieteellistä ajat-
telua sen suhteen, mikä kaikki
voisi kuulua affektitutkimuksen
piiriin ja miten erilaiset affektit
tai affektiiviset tapaistumiset
mahdollisesti ilmenevät.

Affektitutkimusta on kritisoitu
luonnontieteellisten selitys-
mallien ensisijaistamisesta ja
nojaamisesta positivistiseen ve-
rifikaation retoriikkaan, ja tässä
mielessä Wetherellin voi pai-
koin katsoa horjuttavan maata
omien jalkojensa alla. Teokses-
sa viitataan neurotieteelliseen
tutkimukseen ja korostetaan
sen teknologisia mahdollisuu-
ksia tehdä näkyväksi niitä tapoja,
joilla ruumis rekisteröi affektit.
Myös keskushermoston mu-
kautumis- ja uusintamisky-
kyä painotetaan: aivojen jopa
luonnehditaan olevan sosiaa-
lisiä käytäntöjä varten tehdyt.
Kuitenkin tutkimuksen suhde

esimerkiksi aivokuvauksiin jää
epäselväksi ja ambivalentiksi,
sillä vaikka Wetherell paikoin
korostaa aivokuvantamisen
riittämättömyyttä, hän toisaal-
la perustelee väitteitään juuri
aivojen kuvantamiseen viita-
ten. Tältä osin tutkimuksen
teoreettinen paikantuminen on
hieman huteraa.

Suurimmaksi osaksi teoksen
argumentointi on kuitenkin
sofistikoitunutta ja hienova-
raista, ja erilaiset affektitut-
kimuksen nyanssit pilkistä-
vät rivien välistä. Siinä myös
onnistutaan raottamaan sitä
salaperäisyyden verhoa, mikä
liittyy useisiin affektitutkimuk-
sen kysymyksiin esimerkiksi
affektien yksilösubjektien rajat
ylittävästä luonteesta. Kai-
ken kaikkiaan teos on arvokas
lisä paitsi affektitutkimuksen
kentälle, myös muuhun yh-
teiskuntatieteelliseen tutki-
mukseen. Kirjassa korostuvat
tilanteisuuden ja sosiaalisen
vuorovaikutuksen merkitys,
joten siitä saa varmasti tukea
myös sellaisiin tutkimuksiin,
joissa affektit eivät ole pää-
osassa. Parhaiten teos sopi-
neekin tutkijoille, sillä siinä
käydään kunnianhimoisesti
keskustelua aiheesta, joka on
Wetherellin itsensäkin sanoin
vaikea. Jo affektitutkimukseen
tutustunutkin saa paljon irti
Wetherellin uusimmasta.

Marjo Kolehmainen